

VERSETS

[Música entre silencis]

Francesca Roig i Galceran
Xavier Orriols i Sendra

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Edició subvencionada pel Departament de Cultura
de la Generalitat de Catalunya

Agraïments: als músics, familiars, descendents, investigadors i amics que generosament ens han ajudat en tots aquests anys de recerca.

Verserts [Música entre silencis]

1a edició: desembre 2007

Il·lustració coberta: Fragment d'un cobri-altar de seda brodat amb temes florals, creu i trofeus de la Passió. Segles XIX-XX (col·lecció particular).

Disseny coberta: Bernat Casso | Disseny Gràfic

Maquetació: Dinsic Gràfic

© Francesca Roig i Galceran

© Xavier Orriols i Sendra

© Dinsic Publicacions Musicals, S.L., per l'edició catalana
Santa Anna, 10, E 3a, 08002 - Barcelona

Imprès a Càlamo – Produccions Editorials, Unió, 2 – 1r 1a • 08302 – Mataró

Dipòsit Legal: B-55780-2007

ISMN: M-69210-507-7

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, començant-hi la reprografia i el tractament informàtic, com també la distribució d'exemplars mitjançant lloguer i préstec, resten rigorosament prohibides sense l'autorització escrita de l'editor o entitat autoritzada, i estaran sotmeses a les sancions establertes per la llei.

DISTRIBUEIX: DINSIC Distribucions Musicals, S.L.
Santa Anna, 10 - E 3 - 08002 Barcelona
tel. +34.93.318.06.05 – fax +34.93.412.05.01
e-mail: dinsic@dinsic.com
<http://www.dinsic.cat>
<http://www.dinsic.es> - <http://www.dinsic.com>

DINSIC
Publicacions Musicals

PRÒLEG

Encaro l'elaboració d'aquest pròleg amb una barreja d'admiració, agraïment i un cert temor. Amb agraïment perquè el Xavier Orriols i la Paquita Roig hagin decidit fer públic i compartir amb tots aquest immens corpus de música que han estat investigant durant tants anys. Amb admiració per la dimensió que pren aquest treball, i per la forma com la labor de recuperació, edició i difusió d'aquests versets es vincula i pren tot el seu sentit més ample i profund quan l'entenem contextualitzada en la resta d'activitats que porten i han portat a terme els autors: la interpretació musical, la recuperació i la construcció d'instruments, la catalogació de partitures, la docència, la investigació documental en arxius, la divulgació, la recuperació de repertoris, etc. Ells, etnomusicòlegs convençuts i conseqüents com pocs, han entès sempre –i així ho han portat a la pràctica– que la millor manera de fer revivre les músiques d'altres temps és retornant a la vida també els contextos en els quals aquestes músiques havien viscut i perviscut. Sento, també, una gran admiració per la sensibilitat, l'audàcia, la perspicàcia investigadora, la intuïció (el “nas”), i –com diuen ells mateixos– la tossuderia que els han guiat al llarg d'aquests més de 25 anys de feina que hi ha al darrere d'aquest treball.

En aquest lapse de temps, en Xavier Orriols ha intervingut en la recuperació d'un instrument que es trobava ja quasi a les portes de l'oblit absolut –la gralla– i ha participat en l'orquestració de tot allò que calia per resituar-lo en un context nou però que ha substituït amb escreix aquell que ja no és reconstruïble, fins a fer-ne un instrument que per a les generacions joves és fins i tot més representatiu de la nostra identitat col·lectiva que la mateixa tenora. La seva tasca, ben diversa, passa per camins tan dispars i a la vegada complementaris com són la construcció d'instruments (no solsament gralles), la divulgació mitjançant articles, la docència a l'Aula de Música Tradicional i Popular, o –juntament amb la seva esposa, la Paquita Roig que, a més, ha treballat en profunditat els arxius documentals i de partitures de Vilanova i de La Geltrú– la confecció de mètodes de gralla, la constitució del grup “Els Ministrers de la Vila –Nova” que ha constituït un banc de proves i d'experiments per anar enrere en el temps, i amb el qual han fet revivre molts d'aquests repertoris; i, per sobre de tot, la recerca, que impregna totes aquestes facetes de la seva labor, i que es manifesta en terrenys tan diferents com els tocs de campanes de la Vall d'Àneu, els instruments de joguina, o aquest voluminós recull d'exemples d'aquest gènere de música instrumental religiosa que van ser els versets.

En aquest lapse de temps, a més, canvis importants en el tarannà dels estudis i de la recepció musical han fet més fàcil la publicació d'aquest recull. La musicologia –i els gustos dels melòmans d'allò clàssic– s'han relativitzat; s'han abandonat aquells aires essencialistes que ens feien malfiar de tota manifestació musical que estigués una mica mancada de certes complexitats polifòniques, harmòniques o pròpies del treball temàtic, la qual cosa feia difícil que alguns repertoris del passat poguessin ser objecte d'estudi. Durant aquests mateixos anys hem anat desenvolupant un coneixement del que contenien els nostres arxius musicals i retrobàvem uns repertoris que els axiomes d'una musicologia massa mediatitzada per conceptes avui sortosament superats havia negligit conscientment. Paral·lelament una etnomusicologia bastida sobre paràmetres ja del tot actualitzats prenia el relleu a un folklorisme amb més connotacions, implicacions i submissions que les que convenen a una disciplina que es vulgui científica; això ha permès que la construcció i la reconstrucció de la Festa, i en general de les manifestacions musicals al carrer –terreny en el qual cal entendre la música que ens ocupa– s'encarés amb un important grau de reflexió en paral·lel. Al mateix temps, en un altre terreny, les nostres escoles de música, els conservatoris i les aules de música tradicional i popular veien créixer, com mai fins ara, el nombre de persones que estudien i fan música. I ho feien donant un lloc preferent a la pràctica musical de conjunt.

Gràcies a tot això, que ve de la mà dels canvis enormes i rapidíssims que ha experimentat la nostra societat, avui podem rebre, llegir, escoltar o tocar aquestes peces i gaudir-ne amb el pòsit que ens ha deixat el camí fet –pels seus autors però també pels eventuais receptors– en aquestes quasi tres dècades.

I deia, abans, que encaro aquest pròleg també amb un cert temor. Temor de si sabré explicar en l'extensió que és prudent que tingui un pròleg, tot el que abraça aquest llibre, més enllà dels textos i les solfes que esdevenen el seu vessant més explícit. Perquè, de fet, aquest llibre és només una de les moltes puntes que és aquest iceberg de dimensions poc previsible i no prou ben conegudes que és la labor de la Paquita Roig i el Xavier Orriols.

Dimensions, totes elles que, d'una manera o altra, també es contenen en aquest llibre que teniu a les mans. Un llibre que és un recull –que ells no consideren tancat, però que sí que és molt complet– de les melodies, majoritàriament instrumentals, utilitzades en altre temps (entre finals del segle XVIII i els anys 70s del segle passat) a les processons vilanovines, atès que el verset, com bé expliquen els autors, era un gènere específicament vinculat a les processons i als instruments de vent. És, a la vegada, una aproximació biogràfica als autors d'aquest corpus que avui resta mancat del seu context original. És, no pas menys, i especialment en els capítols en els quals descriuen detalladament les processons de la seva vila, una invitació que els autors ens fan, especialment als que vam veure tantes i tantes processons en la nostra infantesa i joventut, a recordar-les i reconstruir-les, cadascú en la perspectiva de la seva vila, poble o ciutat. És, també, un relat viscut, intens, planer i directe d'un procés únic de recerca etnomusicològica; i això té un valor molt gran atès que no és habitual que qui ens mostra el producte d'una recerca ens n'expliqui, simultàniament, el procés que, en una barreja sempre única d'intuïcions, entrebancs, sorpreses, i situacions i circumstàncies d'allò més diverses, mena a la construcció d'un determinat coneixement. També constitueix la plasmació que no sols els gran gèneres com la simfonia o l'òpera sinó també els que tal vegada són més “humils”, com els versets, un cop originats per servir per a una funció, sobreviuen als canvis de gust (del classicisme cap al romanticisme, i fins a un notable eclecticisme en els més tardans), i acaben tenint una vida molt més llarga que els estils, i que es prolonga tant com el context al qual serveixen, si no més.

I és, encara, un recull de materials musicals, de partitures per fer música en conjunt; un recull ple d'un regust que no només és una mica d'un altre temps sinó també profundament i essencialment nostre, i que tot sovint deixa entreveure aquesta barreja sempre única que constitueix la composició de música que es vol popular, que és pensada per a unes celebracions de religiositat tan continguda i sentida com eren les processons de setmana santa, i que, al mateix temps es fa eco –en major o menor mesura– de les influències estilístiques del seu temps. Per això, però també per la brevetat que tenen la majoria d'aquestes composicions, pels pocs efectius instrumentals que demanen la majoria d'elles, i pel fet que és un repertori molt divers quant a requeriments tècnics, hauria de constituir un material que tinguessin molt en compte els professors i professores de les escoles de música, dels conservatoris i de les Aules de Música Tradicional i Popular, àvids sempre de disposar de materials adients a les formacions i els nivells dels alumnes als quals formen en instrument i en música de conjunt.

Josep Mª Vilar i Torrens

INTRODUCCIÓ

El sagrat de la música religiosa i la frescor del cant popular són els dos pols al voltant dels quals es mou la veritable música.

J. W. Goethe

Amb el nom de *versets* es coneix a Vilanova i la Geltrú una modalitat de música religiosa de carrer utilitzada en les processons de la Setmana Santa durant un llarg període que abasta un parell de segles, amb algunes interrupcions. Els versets es van deixar d'utilitzar al desaparèixer les processons, en part com a conseqüència de les reformes del Concili Vaticà II.

L'origen de les composicions cal cercar-lo en l'acompanyament musical que durant el període barroc es feia dels *passos* o *misteris*, com s'anomenaven els conjunts escultòrics que constituïen les processons. Consistia en un petit cor de cantors acompanyats per uns pocs instruments, els quals interpretaven cants de salms i himnes en un esquema d'alternança ordenada entre músics i cantors. Aquesta alternança era una pràctica comú en la música litúrgica d'antany i encara es manté en algunes comunitats com l'església catòlica alemanya.¹ En un determinat moment històric, que coincideix cronològicament amb el canvi de capteniment que va comportar el classicisme, en determinades ocasions a Vilanova varen desaparèixer els cantors però no la música intersticial o tornada dels salms i va néixer la modalitat que es perpetuaria amb instruments exclusivament, ja sense el concurs dels cantors i sense cap altre requisit que la supressió del fragment del baix corresponent a l'acompanyament del cant. Consolidat aquest esquema, molts compositors locals continuaren component en la mateixa forma, però deslligada ja totalment del cant.

Es tracta sempre d'instruments de vent d'ús en l'època, agrupats generalment en formació de trio, malgrat que hi trobem també algun quintet o septimini. L'estructura de les agrupacions es resol gairebé sempre en una distribució de dos instruments de la mateixa naturalesa més un baix amb instrument diferent. Els instruments plurals són flautes, clarinets i cornetins, que amb el pas del temps seran trompetes, així com també hi faran presència els saxòfons. Els baixos no sempre s'especifiquen però en la recerca s'han detectat bombardins, trombons, fiscorns i també saxòfons.

Les composicions s'estructuren generalment en dues parts ben definides que s'executen amb repeticions, de les que en resulten unes interpretacions relativament curtes, les quals s'alternaven en el curs de la processó amb les cantarelles dels *records* o *consideres* sempre interpretades per un nen, que anunciaven el *misteri*. El reduït volum de les formacions i la seva situació² permetia un desplegament sonor molt equilibrat en tota la processó, doncs mai un grup interferia l'altre.

En una elemental aproximació musicològica ens adonem que les peces tenen un aire especial, on l'alternança de modes majors i menors permeten una continguda atmosfera de recolliment que mai arriba a fúnebre. Exempta de patetisme, s'incardina en el temps primaveral en què es produeix i, escoltant-la, s'hi endevina l'esclat de la imminent Pasqua de Resurrecció.

La part més important del recull, que es compon de prop d'un centenar de peces, correspon a mestres de capella de les parròquies de la ciutat, encara que n'hi ha d'altres músics i també molts d'anònims.

La recerca va començar ja fa més d'un quart de segle, quan una colla de músics que es varen constituir amb el nom d'*Amics dels Versets*, com a agrupació esporàdica, varen voler rehabilitar la interpretació d'uns materials que per als més grans tenia un enorme poder d'evocació, i també per la seva bellesa. En principi,

¹ Comunicació del pare Gregori Estrada

² Cada grup anava a prop del seu *pas* i quedava molt separat del següent per la doble filera de confreres o penitents que el precedia.

LA SALMÒDIA I ELS SALMS EN LA LITÚRGIA

El cant dels salms, que són composicions poètiques recollides a la Bíblia en el Llibre dels Salms, executats alternativament per cors o cor i solista, s'anomena *salmòdia*. Cada salm té una melodia pròpia i són compostos de *versos*, *versets* o *versicles*. Tots els versets d'un salm tenen la mateixa melodia i cada verset és dividit en dues parts amb fórmules melòdiques específiques; la primera s'anomena *mediatio* i la segona *finalis*.

L'esquema del cant de la salmòdia és doncs l'alternança entre cors, cor i solista i modernament (ja des d'abans del Renaixement) també entre cor i música instrumental.

L'Església Catòlica, des dels primers segles, ha utilitzat la salmòdia com a forma integrant de la litúrgia. En un principi, el recitat de les lectures, les pregàries i els salms es feia en forma de cantarella amb determinades puntuacions i entonacions.

Una gran quantitat d'elements melòdics que trobem en el cant llatí tenen fonament en les pràctiques jueves de les sinagogues ja en temps de Jesucrist. La sinagoga origina també formes com la *tornada*, que en el cant llatí les trobem traduïdes en la *antífona* (alternança entre dos cors) i el *responsori* (alternança entre cor i solista o petit cor).

Amb l'abolició oficial del paganisme per part de l'emperador Constantí (any 395 dC) la litúrgia cristiana va experimentar un gran desenvolupament, amb la construcció de santuaris a Jerusalem i a d'altres llocs on concorregué la vida de Crist, al voltant dels quals s'originaren uns complexos rituals, amb el resultat d'un cicle diari de l'Ofici que incloïa *Matines* amb *Laudes*, *Sexta*, *Nona* i *Vespres*. En la Quaresma s'hi afegia la *Tercia*, els diumenges el *Nocturn*, i els *Laudes* s'enllaçaven amb la missa o commemoració del Sant Sopar.

La litúrgia romana prengué com a model per a les ciutats importants, la de Jerusalem, i és en el segle VI que ja trobaven plantejats els fonaments del que seria la música litúrgica que arribaria fins als nostres dies: el papa Gregori I (governà del 590 al 604) es preocupà personalment de la compilació del cicle de cants per a l'any litúrgic (cant gregorià) que originà la missa romana. Poc abans, Sant Benet en la seva famosa Regla havia ordenat l'Ofici diari en un cicle de vuit hores (Matines, Laudes, Prima, Tercia, Sexta, Nona, Vespres i Completes) amb indicacions per a l'execució de tots els salms amb antífones, així com els responsoris després de les lectures i els himnes. Al mateix temps, vinculava el seu ritual monàstic amb les pràctiques de l'Església romana.

Aquesta ordenació, vigent encara en la vida monàstica, on la utilització dels salms hi té un paper primordial, a través dels segles i sense variar en els seus plantejaments s'anà enriquint amb l'aportació d'instrumentació musical i molt especialment de l'orgue, amb composicions específiques de la mà dels grans autors de música sacra, sobretot a partir del Renaixement. En aquest procés, la paraula *verset* o *versicle*, més enllà del seu estricte sentit literari, passaria a tenir també un nou significat musical per designar una composició breu lligada a les celebracions litúrgiques del cristianisme.

EL CONTEXT DE LA MÚSICA DELS VERSETS

Com ja s'ha dit, els versets són peces de música per ser interpretades en manifestacions processionals, és a dir actes de culte itinerants i en comitiva, prèviament projectats, tant el recorregut com l'ordre i distribució dels participants.

A Vilanova i la Geltrú, la música religiosa ve marcada des de molt antic per la dualitat de les capelles de música de la Parròquia de Sant Antoni Abat (popularment *de Vilanova*) i la de Santa Maria de la Geltrú (almenys des del segle XVII ambdues parròquies disposaven d'orgue, mestre i capella). La singularitat de l'origen de la ciutat, de dues viles formant un sol nucli urbà, fa que es doni el cas insòlit, fora de la capital, de la coexistència de dues parròquies en una població relativament petita, amb duplictat de cerimònies i

ARXIU PARROQUIAL DE SANTA MARIA DE LA GELTRÚ

Malgrat que els versets recollits en aquest arxiu són d'autor anònim, no podem deixar de suposar unes possibles autories, i és per això que donem uns apunts biogràfics de dos Mestres de Capella d'aquesta parròquia, coetanis dels manuscrits.

Josep Francesc Febrer i Jansà

Fill de Manuel Febrer i Jofré, de la vila de Verdú, i Maria de Paula Jansà, va néixer a la Geltrú el dia de Santa Cecília de 1757. De petit deuria començar els estudis musicals de la mà del seu pare i del seu besoncle, el Reverend Josep Jansà, prevere, ambdós mestres de capella d'aquella parròquia que el precediren en el càrrec. Als vint-i-dos anys d'edat, en el registre del seu matrimoni amb Teresa Ballester se'l descriu com a *jove organista*, i set anys més tard, a la mort del seu pare l'any 1786, es fa càrrec de les funcions d'organista i mestre de capella de Santa Maria de la Geltrú, les quals va exercir fins pocs mesos abans del seu traspàs, el 5 d'abril de 1820.

De les set obres signades d'aquest músic que es guarden a l'arxiu de la Geltrú, cinc són específicament per a la Setmana Santa: dues *Lamentaciones para el jueves Santo*, un *Motete para el Monumento* i dos *Regina Celi*, antífona per al Diumenge de Pasqua. Les altres dues poden cantar-se en el temps quaresmal: una *Salve*, que es cantava en les funcions de les tardes dels diumenges de Quaresma, i un *Pange Lingua*, cant per a l'exposició del Santíssim, durant les 40 hores i en el *Monument* de Dijous i Divendres Sant.

El 1791 Josep Francesc Febrer compra dues flautes, instrument que fins aquell moment no veiem esmentat en cap document, i signa el rebut de 1799 *per tocar las flautas a la Professó del Dijous Sant*. Tenint en compte que la majoria dels versets conservats a Santa Maria de la Geltrú són per ser tocats amb flautes i baixó, no seria estrany que una part d'aquestes composicions fossin obra d'aquest organista i mestre de capella.

Antoni Domènech

Poca cosa hem pogut saber d'Antoni Domènech. Sembla ser que no era vilanoví i que marxà de Vilanova quan deixà el càrrec d'organista el 1846. Tot i que el primer rebut d'Antoni Domènech data de 1830, degut al buit documental que hi ha a l'arxiu de Santa Maria de la Geltrú entre 1821 i 1829, creiem que va començar les seves funcions de Mestre de Capella uns anys abans perquè algunes de les seves composicions daten de 1828, entre elles uns goigs a Santa Gertrudis, que sens dubte va compondre essent ja organista d'aquesta parròquia, que té Santa Gertrudis de copatrona.

A més d'organista era també violinista, i a voltes es llogava com a tal en localitats properes, com Vilafranca del Penedès per Sant Fèlix, i també componia per a festes d'altres parròquies de la comarca, com una marxa per a la processó de Sant Pere de 1831 a la veïna localitat de Sant Pere de Ribes.

Tot i que els versets recollits en aquest arxiu són en la seva majoria d'autor anònim, al peu de la coberta dels dos *Duos por dos flautas i Acompañamiento para tocarse a las Novenas* hi trobem el nom de *Antonio Domenech*, cosa que ens fa pensar en la seva autoria, i fins i tot en la seva possible autoria d'algun dels versets anònims.

– La Geltrú – MS 295 / *Miserere a 3 y Acompto. (dos)*

– Guió de dos *Misereres* per a *Tiple 1º*, *Tiple 2º* (en clau de Do en 1ª) i *Baxo* (en clau de Fa) seguits dels seus corresponents versets.

– El primer verset no indica res, mentre que el segon porta escrit *Verset* i indica com instruments *Flauta 1ª*, *Flauta 2ª*, *Baxo*.

Miserere a 3 y Acompto. /1

La Geltrú MS-295

Tiple 1
Mi - se - re - re me - i De - us se - cun - dum mag - nam mi - se - ri -

Tiple 2
Mi - se - re - re me - i De - us se - cun - dum mag - nam mi - se - ri -

Baix
Mi - se - re - re me - i De - us se - cun - dum mag - nam mi - se - ri -

Acomp.
Mi - se - re - re me - i De - us se - cun - dum mag - nam mi - se - ri -

Fotocopiar les partitures és il·legal • VERS

8

cor - di - am tu - am, mi - se - ri - cor - di - am tu - am.

cor - di - am tu - am, mi - se - ri - cor - di - am tu - am.

cor - di - am tu - am, mi - se - ri - cor - di - am tu - am.

cor - di - am tu - am, mi - se - ri - cor - di - am tu - am.

- Papers per instruments recollits pel Sr. Alemany, amb altres papers, de Valentí Sans en els anys 1950.
- Figura en el recull de versets de Magí Sans, propietat de l'antiga Secció de Música del Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer.

Verso para Flautas y Bajo

Geroni Parera

[illegible]

5

Musical score for 'The Rose Tree' in G major, 3/4 time. The score is for three parts: Treble 1, Treble 2, and Bass. It consists of four measures. Treble 1 and Treble 2 have melodic lines with triplets and slurs. The Bass part provides a simple harmonic accompaniment. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The piece ends with a repeat sign in the fourth measure.

12

15

19

MAGÍ SANS I BARTOMEU

Nat a La Geltrú el 13 de setembre de 1843¹, era el segon dels sis fills de Magí Sans i Rull, i de Joaquina Bartomeu i Rovira, i primer dels tres que varen arribar a adults. Tant el seu pare com el seu avi, Manuel Sans i Roig, exercien l'ofici de corder.

De petit ingressà en el cor de nens de Santa Maria de la Geltrú, on va estudiar solfeig, piano i composició², essent aleshores organista i mestre de capella d'aquella parròquia el Rnd. Joaquim Pascual, Prevere. Als onze anys quedà orfe de pare i poc temps després va anar a Barcelona, on va ser nomenat auxiliar del mestre Rnd. José Barba, a la parròquia de Santa Maria del Mar³. Als divuit anys obtingué el càrrec d'organista i mestre de capella de Sant Antoni Abat de Vilanova i la Geltrú⁴.

La seva primera tasca en aquest càrrec fou l'organització d'una escolania, que amb el temps es va fer molt famosa a la vila i on anaven nens que volien aprendre música. Entre els seus deixebles destaquen Juli Garreta, Francesc Montserrat i Ayarbe, i Francesc Toldrà, pare d'Eduard Toldrà.

Són nombroses les seves composicions religioses, entre les quals sobresurten diverses misses, la primera de les quals fou composta en ocupar el càrrec d'organista, així com rosaris, trisagis i altres petites peces.

Al capdavant d'una orquestra pròpia el trobem present en tota mena de manifestacions populars i musicals de Vilanova i la seva comarca: els balls que es feien a la vila en les diverses festivitats de l'any, Carnaval, festes majors, lluminàries de Corpus i actes diversos de les societats vilanovines –*Círculo Villanovés*, *Casino Artesano*, *Círculo Católico*. Va acompanyar també en algunes ocasions el cor de *La Unión Villanovesa*, i la temporada 1876–77 la seva orquestra acompanyava la companyia de sarsuela del Sr. Lamarca, que actuava al *Recreo Villanovés*. Va compondre gran nombre de simfonies i ballables, alguns d'ells editats amb litografies d'Hurtado.

Magí Sans va ser un gran compositor de Versets. Ell mateix els va reunir en un volum que en conté 38, a més de dos quintets i un septimini. També hi inclou l'únic verset que coneixem del seu antecessor en el càrrec de mestre de capella, Jeroni Parera. Aquest llibre, juntament amb una Missa de Rèquiem composta l'any 1876, són els únics manuscrits que ens han arribat d'aquest autor, gràcies als bons oficis del senyor Joan Alemany (*Scherzo*), que va aconseguir-los, després de molta insistència, del seu fill Valentí Sans. La resta de l'obra es va perdre després de la mort d'aquest. En els darrers anys, en algun llibreter de vell hem trobat els manuscrits d'algunes misses polifòniques.

Va ser autor d'uns *Estudios de Modulaciones* i d'un *Tratado teórico-práctico del órgano*. Va recollir també moltes melodies populars en un quadern d'organista manuscrit que és citat per la major part de folkloristes catalans que han treballat el fet musical⁵.

Morí el 10 de gener de 1918.

¹ Arxiu Parroquial de Santa Maria de la Geltrú, Llibre de Baptismes núm. 12, fol. 110.

² *Compendio histórico-geográfico de Villanueva i Geltrú*. P. Juan Vila Sch. P., Vilanova i la Geltrú 1948.

³ Id.

⁴ Després de quedar segon en les oposicions, passà a ocupar el càrrec quan dos mesos després d'haver-les guanyades, l'organista i mestre titular Antoni Oller va marxar de Vilanova de forma sobtada.

⁵ Aquest quadern va ser copiat l'estiu de 1923 pel mestre Francesc Pujol en les missions de recerca que aquells anys duia a terme l'Obra del Cançoner Popular, de la Fundació Patxot.

Trio de Flautas y Bajo

M. Sans / 1864

Flauta 1

Flauta 2

Baix

4

1.

8

2.

11

f *f p* *f p* *f p*

This musical score is for a Trio de Flautas y Bajo, composed by M. Sans in 1864. It consists of three staves: Flauta 1 (top), Flauta 2 (middle), and Baix (bottom). The key signature is B-flat major (two flats) and the time signature is 3/8. The score is divided into four systems. The first system contains measures 1-3. The second system contains measures 4-7, with a first ending bracket over measures 5-6. The third system contains measures 8-10, with a second ending bracket over measures 9-10. The fourth system contains measures 11-13, with a key change to D major (two sharps) indicated by a double bar line and key signature change. Dynamic markings *f* and *f p* are present at the end of the piece.

JOSEP OLIVELLA I QUERALTÓ

Vingué al món a Vilanova i la Geltrú l'any 1867 en una senzilla família de boters, tant el seu avi Josep Olivella com el seu pare, Josep Olivella i Cornet exercien aquest ofici. La seva mare, Maria Queraltó, era natural de Verdú. Dos dels seus germans es dedicaren també a la música: en Magí era un excel·lent flautista i tocava en l'orquestra del seu germà Josep. El petit, en Romà, aprengué música dels seus germans (ell i en Josep es portaven gairebé vint anys), i fou un notable violinista que actuà en les diverses manifestacions de música locals al llarg de la primera meitat del segle XX.

De molt jove, Josep Olivella i Queraltó s'inicià en l'aprenentatge de la música. L'any 1884 compon la seva primera peça, un pasdoble per a banda, i l'any 1885, quan encara no havia fet els divuit anys, va dirigir les Caramelles de *L'Unió Vilanovesa*¹.

Al costat d'Antoni Urgellès dirigí la banda de música de la Casa d'Empara que aquell havia fundat i que estava formada per nens acollits en l'esmentat centre. Aquesta banda estigué en actiu de 1890 a 1899². La seva neboda Josefina Olivella i Montesinos, filla de Romà, havia sentit explicar al seu pare que de nen el seu germà gran el prenia a la banda de la Casa d'Empara que dirigia, a tocar els ferrets.

Josep Olivella era un notable violinista i aprofitava aquestes aptituds per guanyar un sobresou a la seva feina d'escrivent tocant de concertino a l'orquestra que acompanyava les companyies de sarsuela que actuaven al Teatre Apolo de Vilanova.

Fou compositor d'un bon nombre de ballables de l'època, valsos, americanes, polques, pasdobles i marxes per a banda, així com d'algunes peces religioses. També va fer adaptacions d'altres autors.

Una faceta important de Josep Olivella és la de compositor de ballables per a gralla. En el darrer terç del segle XIX i primer del XX els grallers eren una part essencial en les festes dels pobles: tocaven les matinades a trenc d'alba, feien cercaviles, acompanyaven els balls populars i entremesos, anaven a la processó i feien d'orquestra en ens balls. També els llogaven per fer ball en altres ocasions, com Carnaval, lluminàries o aplecs a les ermites, perquè era una agrupació musical força econòmica. Per aquesta feina calia tenir un ampli repertori, i Josep Olivella n'era una bona font. Va fer molts balls per a dues, tres o quatre gralles i tabal, molts d'ells encarregats per grallers d'altres viles³.

Morí el 26 de març de 1912, a l'edat de 44 anys.

¹ Opuscle del 75è aniversari de *L'Unió Vilanovesa*, societat vilanovina de Cors de Clavé

² Arxiu Escofet

³ Moltes de les partitures trobades entre els papers del músic indiquen el grup de grallers per al que havien estat fetes, així com la data.

- El 1981 ens arriba aquest verset provinent dels papers que guarden els descendents de Josep Olivella a La Carpetta Moderna (establiment de materials d'escriptori, actualment convertit en bar amb el mateix nom)
- En els originals figuren les versions:
 1. Per a dues flautes / 2. Per a dos saxos en Mib / 3. Fiscorn fàcil / 4. Fiscorn obligat.
- En la versió per a saxos la primera veu de flautes és per al saxo segon, abaixada una octava.

Verso para Saxofones o Flautas con acompto de Fiscorno

Josep Olivella

The musical score is written for four parts: Flauta 1, Flauta 2, Fiscorn fàcil, and Fiscorn obligat. It is in 3/4 time and B-flat major. The score is divided into three systems of four measures each. The first system (measures 1-4) introduces the main melodic lines. The second system (measures 5-8) continues the development, with the Fiscorn fàcil and Fiscorn obligat providing a harmonic accompaniment. The third system (measures 9-12) concludes the piece with a final cadence. The score includes various musical notations such as triplets, slurs, and dynamic markings.

JOSEP PLANAS I FONT

Nascut a Vilanova i la Geltrú el 13 de gener de 1877 en el sí d'una família humil, de petit va quedar orfe de pare i va entrar en règim especial de semiacolliment a la Casa d'Empara d'aquesta vila, llavors orfenat i casa d'acollida de persones desvalgudes, regentada per les Germanes Paüles. Allà va ser deixeble d'Antoni Urgellès i Granell i va formar part de l'escolania i de la banda de música que aquest havia format amb nois asilats. Més endavant, cursà estudis de solfeig, piano i harmonia al Conservatori del Liceu, i acabà brillantment el 1899.

Va ser professor de música de diversos col·legis i de l'Ateneu d'aquesta població. A la mort d'Urgellès, el 1897, el substituï com a mestre de la capella de música de la parròquia de Mar, de Vilanova i la Geltrú, així com a mestre de música dels Escolapis i també en la direcció de la seva orquestra. Uns anys més tard formà la seva pròpia orquestra, que dirigí fins a la seva mort.

De jove va dirigir el cor La Sembra, i després altres masses corals, entre les quals hi havia les Caramelles de *La Grècia Grogga*, societat vilanovina molt popular degut a les seves actuacions carnavaleres i satíriques.

Va posar música a diversos cants corals i religiosos i compongué ballables i algunes sardanes, la més coneguda *A ple aire*, a més dels versets i marxes de processons. Va escriure la música per a algunes sarsueles, com ara *L'Arciseta*, *El Boronet*, *La buenaventura* i *El consejo de amor*.

Segons explicava el seu fill, Josep Planas i Ferrer, quan componia versets tenia en compte qui els havia de tocar, i els feia més fàcils o més difícils segons les possibilitats dels executants.

Va morir a Vilanova i la Geltrú el 17 de setembre de 1928.

Fonts documentals:

- Diversos autors: *Diccionari d'autors de sardanes i música per a cobla*, Revista SOM, Girona, 2002.
- Orriols i Sendra, Xavier: *Retrat d'Antoni Urgellès i Granell*, Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 1997.
- Puig i Rovira, Francesc X.: *Diccionari Biogràfic de Vilanova i la Geltrú*, Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2003.
- Ricart i Matas, Josep.: *Diccionario Biográfico de la Música*, Ed. Iberia, 3a ed. Barcelona, 1980.

– Versos para dos Cornetines y Bombardino – núm. 1 i 2
 – Facilitats per la seva néta Pilar, el desembre de 2003

Versos para dos Cornetines y Bombardino – N.1

J. Planas / Abril 1898

Andante

Cornetí Si \flat 1
 Cornetí Si \flat 2
 Bombardino Si \flat

5 3

11 3 3

16

p *p* *f* *f*

PERE MILÀ I AMELL

Nascut a Vilanova i la Geltrú el 13 d'abril de 1915. El seu pare era fuster i ell va seguir amb aquest ofici, que compaginava amb el de músic.

Va aprendre solfeig amb el mestre Montserrat i es va iniciar tocant el violí, amb el que acompanyava sessions de cinema mut. Més endavant aprengué a tocar diversos instruments, especialitzant-se en el clarinet, amb el qual va formar part de diversos grups i orquestres. Als anys trenta va formar part dels Lucky's Boys, grup musical fundat per Josep Planas i Ferrer, fill de Josep Planas i Font, que en la postguerra s'anomenaria Orquesta Planas. També en els anys quaranta va tocar a l'orquestra de Ricard Miralles i ja en els anys seixanta tingué la seva pròpia orquestra, *Los Saturnos*.

Als anys cinquanta va dirigir algunes sarsueles al Teatre del *Círcol Catòlic* de Vilanova.

A més de formar part d'orquestres de ballables, era instrumentista de clarinet de la Banda de Música del Mestre Montserrat, va tocar versets a les processons vilanovines de la postguerra, i es va encarregar també de llogar músics i repartir partitures. Per Setmana Santa de 1981 va organitzar i dirigir una audició de versets, promoguda per la revista Foment¹, amb músics de la cobla Sitgetana. L'audició va tenir lloc a la Masia Nova, casa als afores de Vilanova propietat dels germans Isidre i Joan Magrinyà, insigne mestre de ballet i primer ballarí que fou del Gran Teatre del Liceu.

En jubilar-se, Pere Milà es va dedicar a la direcció de la coral de gent gran de l'Esplai de la Caixa de Pensions i la Coral d'Avis de Caixa Penedès de Vilanova i la Geltrú.

Va fer diverses composicions corals, himnes, sardanes i peces per a ball, a banda dels quatre versets que aquí recollim.

Va morir el 21 de març de 2001.

Fonts documentals:

- Diari de Vilanova, 23 de març 2001
- Informacions de familiars.

¹ Revista que publicava la societat Foment Vilanoví.

- Facilitat per l'autor l'abril de 1984 en la versió per a saxo en Mi \flat i fiscorn.
- El maig de 1984 el Sr. Moragas i Amell ens dona la versió per a trompetes. Diu que Pere Milà li havia dedicat aquest verset (eren cosins)

Creus de Terme

P. Milà / 1956

Saxo Mi \flat 1

Saxo Mi \flat 2

Fiscorn

5

10

15

EDUARD VIDAL I LLAURADÓ

Nascut a Vilanova i la Geltrú el 4 de gener de 1929, era fill de Francesc Vidal i Balcells, home popular a Vilanova i cultivat en el camp de la música.

Deixeble del mestre Francesc Montserrat i Juncosa, Eduard Vidal va tenir una acurada formació musical. Va cursar al Conservatori del Liceu de Barcelona tota la carrera de solfeig, harmonia i contrapunt amb els mestres Valls i Vallribera, juntament amb la carrera de trompeta i acordió, trajectòria que el va portar a dedicar-se a la música professional. Va dirigir algunes bandes de música, per a les quals arranjava i fins i tot componia per a les festes i esdeveniments diversos de Vilanova i comarca. En la dècada del 1950 tocava amb l'orquestra *Rialto* del Vendrell i també havia tocat d'instrumentista de trompeta amb la cobla i orquestra *Prindes* (Principal del Penedès) de Vilanova i la Geltrú. El 1960 va formar el seu propi conjunt de ballables, *Eduard Grup*, amb el qual va tenir una dilatada trajectòria, deixant el grup vint-i-cinc anys més tard quan decidí retirar-se de les activitats musicals.

També va participar en altres esdeveniments musicals de caràcter tradicional, com la direcció i acompanyament de caramelles amb acordió o la composició de sardanes. A finals dels anys quaranta va ser el primer timbaler d'una colla de grallers que va néixer a casa seva, conegut amb el nom de *Trio de gralles Vilanovina*, de la qual en formà part durant uns quatre anys, fins que els compromisos que tenia com a músic li van impedir de complir amb els grallers.

En les processons de la postguerra, a més a més de participar-hi com a músic, s'encarregava de llogar músics per formar els grups que tocarien a les processons. Per una banda, contactava amb músics directament i, per altra, ho feia per mitjà de Jaume Marcé, instrumentista de contrabaix i teclat, i director de la cobla-orquestra Melodia de la vila del Vendrell, que contractava músics d'aquella població i feia les adaptacions dels versets que li proporcionava Eduard Vidal, segons els instruments que tocaven els músics contractats. Els versets que publiquem d'Eduard Vidal ens els va facilitar Jaume Marcé, que els tenia escrits com a guió.

Aquests darrers anys Eduard Vidal veu interpretar la seva música tot assistint al Viacrucis del matí de Divendres Sant a Vilanova i la Geltrú.

Fonts documentals:

- Fontanals i Argenter, Blai, i altres – *Nosaltres, els grallers* – Escola de Grallers de Sitges, 1996.
- Riera i Vinyes, Carles, i altres – *Diccionari d'autors de sardanes i de música per a cobla* – SOM, Revista de Cultura Popular, 2002
- Informació del compositor.

– *Corona i Pensament* – Trios

– Facilitats pel Sr. Jaume Marcer del Vendrell, a mitjan anys 1980.

– Ens va donar el guió en Do.

"Corona" – Trio

E. Vidal

Moderato

Flauta 1

Flauta 2

Baix

1.

2.

5

10

ANÒNIMS

Versets dels que no s'ha pogut verificar l'autoria, provinents d'arxius diversos.

- Per a tres flautes
- Trobat en els papers del Mestre Montserrat a mitjan 1982.

Varset

Anònim (Arx. Mtre. Montserrat)

Flauta 1

Flauta 2

Flauta 3

6

10

14

1. 2.

ÍNDIX

PRÒLEG	3
INTRODUCCIÓ	5
LA SALMÒDIA I ELS SALMS EN LA LITÚRGIA	7
EL CONTEXT DE LA MÚSICA DELS VERSETS	7
LA MÚSICA A LES PROCESSIONS DE LA SETMANA SANTA VILANOVINA	13
UNA APROXIMACIÓ ORGANOLÒGICA.....	17
LA RECERCA I LES FONTS.....	18
PARTITURES.....	23
ARXIU PARROQUIAL DE SANTA MARIA DE LA GELTRÚ	25
<i>Miserere a 3 y Acompto./1</i>	26
<i>Miserere a 3 y Acompto./1/Verset</i>	27
<i>Miserere a 3 y Acompto./2</i>	28
<i>Miserere a 3 y Acompto./2/Verset</i>	29
<i>Miserere</i>	30
Clarinet del Verset.	31
Verso	32
<i>Miserere Antich</i>	33
<i>Miserere Antich</i> (Verset).....	33
<i>Miserere</i>	34
Verset (del Miserere)	34
Verset.	35
Verset.	36
(sense títol)	37
Verset.	38
<i>Verso de Flautas</i> – 1	39
<i>Verso de Flautas</i> – Verso 2º.....	40
<i>Verso de Flautas</i>	41
(sense títol)	43
<i>Duos de flauta</i> – 1º	44
<i>Duos de flauta</i> – 2º	45
JERONI PARERA I MATA.....	47
<i>Verso para Flautas y Bajo</i>	48
MAGÍ SANS I BARTOMEU	51
<i>Trio de Flautas y Bajo</i>	52
<i>Trio de Flautas y Bajo</i>	54
<i>Trio de Flautas y Bajo</i>	55
<i>Septimino</i>	57
<i>Trio fácil de Cornetines y Bajo</i>	60
<i>Quinteto de Tres Cornetines, Fiscorno y Bajo</i>	61

<i>Trio de Flautas y Bajo</i>	64
<i>Trio de Flautas y Bajo</i> (1)	66
<i>Trio de Flautas y Bajo</i> (2)	68
<i>Trio de Flautas y Bajo</i> (3)	70
<i>Trio fácil de Cornetines y Bajo</i>	73
<i>Trio fácil de Cornetines y Bajo</i>	74
<i>Trio de Flautas y Bajo</i> (1)	76
<i>Trio de Flautas y Bajo</i> (2)	78
<i>Trio fácil de Cornetines y Bajo</i>	80
<i>Trio de Clarinetes y Bajo</i>	81
<i>Trio de Clarinetes y Bajo</i>	83
<i>Trio</i>	86
<i>Trio de Flautas y Bajo</i> (3)	89
<i>Trio fácil de Cornetines y Bajo</i>	91
<i>Trio fácil de Flautas y Bajo</i>	92
<i>Trio de Flautas y Saxofón</i>	93
<i>Trio fácil de Cornetines y Bajo</i> (Sant Sepulcre)	98
<i>Trio fácil de Cornetines y Bajo</i> (1)	99
<i>Trio fácil de Cornetines y Bajo</i> (2)	101
<i>Trio de Flautas y Bajo</i> (1)	103
<i>Trio de Flautas y Bajo</i> (2)	105
<i>Trio de Clarinetes y Bajo</i>	107
<i>Trio fácil de Clarinetes y Bajo</i>	109
<i>Trio de Flautas y Bajo</i>	111
<i>Trio fácil de Cornetines</i>	113
<i>Trio fácil de Cornetines y Bajo</i>	114
<i>Trio de Flautas y Bajo</i> (1)	116
<i>Trio de Flautas y Bajo</i> (2)	118
<i>Quinteto</i>	120
<i>Trio de Clarinetes y Bajo</i>	125
<i>Trio de Flautas y Bajo</i> (1)	128
<i>Trio de Flautas y Bajo</i> (2)	129
<i>Trio de Cornetines y Bajo</i>	131
<i>Trio de Flautas y Bajo</i> (1)	133
<i>Trio de Flautas y Bajo</i> (2)	136
ANTONI URGELLÈS I GRANELL	139
<i>Verso para Flautas y Bajo</i>	141
<i>Verso para Flautas y Bajo</i>	143
Miserere	144
Amplius	144
Verset 1 del Miserere/Amplius	145
Verset 2 del Miserere/Amplius	148
Verset / Versículo para clarinetes y bajo	150
JOSEP ESCOFET I DURAN	153
Versículo nº 2	154
Versículo nº 1 (dels Dolors)	156

JOSEP OLIVELLA I QUERALTÓ	159
<i>Verso para Saxofones o Flautas con aconto de Fiscorno</i>	160
JOSEP PLANAS I FONT	165
<i>Versos para dos Cornetines y Bombardino – N.1</i>	166
<i>Versos para dos Cornetines y Bombardino (2)</i>	169
Verset per a Cornetins i Fiscorn	171
Vers per a dues flautes i baix	173
Marxa fúnebre per a dos clarinets, cornetí i baix	175
Vers per a Flautes i Baix	178
Verset per a 2 Flautes i Fiscorn	179
Verset per a les processons de Setmana Santa	181
PIA MATER / Verset per a les processons de Setmana Santa	183
Verset per a clarinets i saxòfon (Mi♭)	185
Verset de Cornetins i Fiscorn	187
Verset per a dues Flautes i Fiscorn	189
PERE MILÀ I AMELL	193
Creus de Terme	194
Sant Gregori	195
De bon matí	196
A la Collada	197
EDUARD VIDAL I LLAURADÓ	199
“Corona” – Trio	200
“Pensament” – Trio	202
ANÒNIMS	203
<i>Varset</i>	204
(sense títol)	205
<i>Verso</i>	206
JUAN B. y V.	209
<i>Dos versos para uso del Jueves y Viernes Snto.(1)</i>	209
<i>Dos versos para uso del Jueves y Viernes Snto.(2)</i>	211